

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

SCIENTIFIC MEETINGS

Volume CLXVII

DEPARTMENT OF LANGUAGE AND LITERATURE

Book 28

SLAVONIC TERMINOLOGY TODAY

Accepted at the 5th meeting of the Department of Language and Literature
of 30th May, 2017, on the basis of reviews presented by *Predrag Piper*
and *Rajna Dragičević*

Editors

PREDRAG PIPER, full member of the Academy
Dr VLADAN JOVANOVIĆ

BELGRADE
2017

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

НАУЧНИ СКУПОВИ

Књига CLXVII

ОДЕЉЕЊЕ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Књига 28

СЛОВЕНСКА ТЕРМИНОЛОГИЈА ДАНАС

Примљено на V скупу Одељења језика и књижевности
од 30. маја 2017. године, на основу реферата
академика *Предрага Пипера* и проф. др *Рајне Драгићевић*

Уредници

академик ПРЕДРАГ ПИПЕР

др ВЛАДАН ЈОВАНОВИЋ

БЕОГРАД

2017

Издају
Српска академија наука и уметности
и
Институт за српски језик САНУ

Уређивачки одбор

Предраг Пипер, редовни члан САНУ, Слободан Реметић, редовни члан АНУРС,
проф. др Мато Пижурица, проф. др Срето Танасић, проф. др Софија
Милорадовић, проф. др Рајна Драгићевић, доц. др Исидора Бјелаковић,
проф. др Викторија Людвигівна Иващенко, проф. др Сергей Викторович
Гринеv-Гринеvич, др Сергей Дмитриевич Шелов, prof. dr Ewa Wolnicz-Pawłowska,
к. ф. н. Вячеслав Константинович Щербин, др Марина Спасојевић и
др Владан Јовановић

Рецензенти појединачних радова

проф. др Слободан Реметић, редовни члан АНУРС, проф. др Гордана Јовановић,
проф. др Мато Пижурица, проф. др Људмила Поповић, проф. др Срето Танасић,
dr Peter Weiss, prof. dr Ewa Wolnicz-Pawłowska, проф. др Рајна Драгићевић,
проф. др Душко Витас, проф. др Сергей Викторович Гринеv-Гринеvич,
проф. др Софија Милорадовић, проф. др Александар Милановић, др Марта
Бјелетић, др Снежана Петровић, др Викторија Людвигівна Иващенко,
доц. др Исидора Бјелаковић, к.ф.н. Вячеслав Константинович Щербин,
др Владан Јовановић

Лектор и коректор радова на српском језику
Марија Селаковић

Коректура резимеа на енглеском језику
Clare McGinn Zubac

Превод и коректура резимеа на руском језику
Свејлана Гољак, Эльвира Анатольевна Сорокина

Коректура радова на руском језику
Эльвира Анатольевна Сорокина

Припрема за штампу
Милан Тасић

Тираж 400 примерака

Штампа
Службени гласник, Београд

САДРЖАЈ

Уводно слово 9

I. ПОГЛЕД НА РАЗВОЈ ТЕРМИНОЛОШКИХ И ТЕРМИНОГРАФСКИХ ИСТРАЖИВАЊА У СЛОВЕНСКИМ ЈЕЗИЦИМА. ПРАВЦИ У ТЕРМИНОЛОГИЈИ

Викторія Людвігівна Іващенко: Слов'янське термінознавство:
проблематика й перспективи розвитку 15

Эльвира Анатольевна Сорокина: Формирование теории
языка для специальных целей (ЯСЦ) 29

Сергей Викторович Гринев-Гриневич: Антропологистика
как современное развитие терминоведения 41

Кацярына Пятроўна Любецкая: Спецыяльная лексіка
беларускай мовы як аб'ект даследавання беларускіх
лінгвістаў у канцы ХХ – пачатку ХХІ стст. 51

Marta Małachowicz: Prace dyplomowe z dziedziny terminologii
i terminografii powstałe w instytucie komunikacji
specjalistycznej i interkulturowej uniwersytetu
warszawskiego w latach 2010–2015 61

II. ТЕРМИНОЛОГИЈА И РЕЧНИЦИ

Сергей Дмитриевич Шелов: Универсальный терминологический
словарь: новый тип терминологических словарей 71

Юрий Николаевич Марчук: Проблемы многоязычной
терминографии 85

Марија С. Ђинђић: Обрада лингвистичких и
граматичких термина у двојезичном описном
речнику (на примеру Новог турско-српског речника /
Yeni Türkçe-Sırpça Sözlük) 91

Данко Шипка: Двојезична терминологија исламских термина	101
Рада Стијовић, Олга Сабо, Ранка Станковић: Речник САНУ као база термилошких речника (на примеру Речника кулинарства)	109
Володимир Володимирович Дубичинський: Терминографичні праці харківських лексикографів	125
Вячеслав Константинович Щербин: Отраслевая лексикографія Беларусі	135

III. ГРАМАТИЧКА И ЛИНГВИСТИЧКА ТЕРМИНОЛОГИЈА

Јованка Радић: О логичким основама српских лингвистичких термина на <i>-ица</i> и <i>-ина</i>	149
Милош М. Ковачевић: О термину субјекат у србистици	173
Вељко Ж. Брборић: Српска правописна терминологија данас – у науци и настави	187
Драго Тешановић: Централни и периферни суфикси у српској дериватологији	197
Сања Ж. Ђуровић: Основни појмови морфематике српског језика	213
Марина Љ. Спасојевић: Појмовно-термилошки апарат при проучавању глаголског вида и сродних појава у србистици у светлу аспектолошких приступа	229
Наташа С. Вуловић: Употреба основних фразеолошких термина у српској (и словенској) лингвистици	243
Владан З. Јовановић: Српска терминологија у <i>Речнику словенске лингвистичке терминологије</i> из угла савременог стања српске лингвистике	253
Milan Harvalík: Slovánská onomastická terminologie v mezinárodním kontextu	267
Iveta Valentová: Slovenská onomastická terminológia	277

IV. СТАНДАРДИЗАЦИЈА ТЕРМИНА У ПРОШЛОСТИ И САДАШЊОСТИ. ТЕРМИНИ И КЊИЖЕВНОЈЕЗИЧКА НОРМА

Виктор Д. Савић: Српски називи документа у средњем веку – према самим документима (1189–1346)	291
Исидора Г. Бјелаковић: Синонимија у терминологији код Срба у 18. и 19. веку (математичка географија и астрономија)	305
Александар М. Милановић: Развој српске термилошке мисли у 19. веку: допринос Лазе Костића	317

Марина С. Јањић: Школска терминологија у дијахронијској перспективи	331
Ewa Wolnicz-Pawłowska: Problemy terminologiczne w działalności UNGEGN	343
Tanja Fajfar: Jezikovnokulturna ustreznost kot terminološko načelo	351
Mojca Žagar Karer: Terminološko svetovanje: izkušnje in perspektive	361
Lana Hudeček: Anglizmi u hrvatskome nazivlju	371
Milica Mihaljević: Terminologija kao deskriptivna ili preskriptivna znanost – stanje u Hrvatskoj	383

V. ТЕРМИН И ЛЕКСИЧКИ СИСТЕМ

Милорад П. Дешић: Специјална лексика и полисемија	407
Рајна М. Драгићевић: Детерминологизација као процес богаћења општег лексичког фонда	417
Mariusz Górnicz: Czy naukowcy z krajów słowiańskich lubią terminy metafory?	425

VI. ФУНКЦИОНАЛНА РАСЛОЈЕНОСТ ТЕРМИНОЛОШКОГ ИЗРАЗА – НАУЧНА, ПРОФЕСИОНАЛНА (СТРУЧНА) ТЕРМИНОЛОГИЈА И СПЕЦИЈАЛНА ЛЕКСИКА ДУХОВНЕ И МАТЕРИЈАЛНЕ КУЛТУРЕ НАРОДНИХ ГОВОРА

Ружица С. Левушкина: Лексеме из општег лексичког фонда као термини у сфери православне духовности	439
Альбіна Анатоліївна Ковтун: Способи непрямой номінації релігійних понять в українській мові	451
Ђорђе Р. Оташевић: Рад на српској слободнотидарској терминологији	461
Гордана Р. Штасни: Термини у домену нанотехнологије	469
Оксана Чмелікова-Газдошова: Субстантивовані прикметники в українській і чеській юридичній термінології	481
Бојана С. Милосављевић: Филозофска лексика у речнику и у говору	493
Милан С. Ајдановић: Грецизми у српском географском терминосистему	509
Валентина Федоровна Новодранова: Когнитивное моделирование терминосистемы предметной области знания	521
Ольга Михайловна Рылкина: Способы терминообразования русских нозологических терминов (на материале русскоязычной терминологии детской кардиологии)	529

Тамара Валентиновна Рожкова: Статус и типологизация глагола в медицинской терминологии	537
Елена Викторовна Рыжкина: О некоторых динамических процессах в современной русской терминологии	549
Маргарита Николаевна Лазарева: О соотношении интернационального и национального в научных названиях растений (на материале русского языка)	557
Оксана Вікторівна Нарушевич-Васильсва: Семантико-тематична та категорійно-поняттєва організація української термінології харчової промисловості	567
Драгана И. Радовановић: Од Вукове трпезе из његовог Рјечника до Матичиног једнотомника	577
Неђо Г. Јошић: Народни називи воћака код Срба и критеријуми њиховог раслојавања	587
Мирјана С. Петровић-Савић: Из географске терминологије Јадра	599
Ивана В. Лазић-Коњик: Лексика традиционалне културе према тематским пољима	613
Софија Ј. Мићић-Кандијаш: Лексиколошки и лексикографски аспекти превођења енглеских медицинских израза на српски	625

VII. ЕЛЕКТРОНСКЕ ТЕРМИНОЛОШКЕ БАЗЕ ПОДАТАКА И ЊИХОВА ПРИМЕНА У ТЕРМИНОЛОГИЈИ, ТЕРМИНОГРАФИЈИ И ЛЕКСИКОГРАФИЈИ. ТЕРМИНОЛОШКИ САЈТОВИ И ПОРТАЛИ

Александр Васильевич Зубов: Способы автоматического извлечения терминов из текста	639
Paweł Kowalski, Zofia Rudnik-Karwatowa: Wykorzystanie terminologii w systemie informacyjno-wyszukiwawczym językoznawstwa sławistycznego iSybisław	643
Maja Bratanić, Ana Ostroški Anić, Siniša Runjaić: Od baze do portala – razvoj nacionalne terminološke infrastrukture	657
Jana Levická: Počiatky slovenskej terminologickej databázy a jej súčasnosť a budúcnosť	667
Максим Олегович Вакуленко: Віртуальна українсько-російсько-англійська термінографічна лабораторія з фізики: сучасні лінгвістичні технології у фаховій мові	679

ПОЈМОВНО-ТЕРМИНОЛОШКИ АПАРАТ ПРИ ПРОУЧАВАЊУ ГЛАГОЛСКОГ ВИДА И СРОДНИХ ПОЈАВА У СРБИСТИЦИ У СВЕТЛУ АСПЕКТОЛОШКИХ ПРИСТУПА*

Марина Љ. Спасојевић**

У науци о српском језику глаголски вид се у оквиру граматика проучава углавном у оквиру традиционалног приступа. Међутим, контрастивна истраживања српског са другим несловенским и словенским језицима у подручју глаголског вида донела су бројна појмовна и термилошка преклапања или размимотицања, која проистичу из различитог поимања термина аспект и различитих теоријско-методолошких приступа. Циљ рада је да се направи систематизација основних појмова и термина из области аспектологије, да се укаже на полифункционалност њихове употребе у зависности од теоријско-методолошког приступа и скрене пажња на (не)погодност коришћења одређених термина како би се умањила термилошка неуједначеност итд.

Кључне речи: аспектологија, аспект, глаголски вид, акционсарт, акционалност, аспектуалност, видски парови, перфективизација, имперфективизација, *perfectiva tantum*, *imperfectiva tantum*, теличност

Иако је пре десет година Ивана Антонић (2006: 388) приликом представљања књиге *Глаголски вид и његова глаголске ситуације у енглеском и српском језику* англисте Предрага Новакова (2005) у закључку, између осталог, нагласила да је један од мотива тога написа усмеравање пажње на „важност решавања ’статуса’ глаголског вида, аспекта, семантичког поља аспектуалности, односно аспектологије, и потребу да се овом, за граматичку структуру српског језика, врло важном сегменту, у србистици посвети знатно више истраживачке пажње, и у теоријском и у емпиријском смислу“, ¹ чиме је поставила одређене задатке у србистици, празнине се нису битно умањиле. Термина и термилошких синтагми који се уводе при проучавању поменутих језичких појава, пре свега контрастивно, све је више.

---

* Овај рад је настао у оквиру пројекта *Лингвистичка истраживања савременог српског књижевног језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ* (бр. 178009), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

** Институт за српски језик САНУ, Београд; marina.spasojevic@isj.sanu.ac.rs

¹ Истицање наше, М. С.

Некада су њихова појава и превод оправдани, јер се њима именује нови појам у одређеном теоријско-методолошком оквиру, а некада је то пуко калкирање иако у српској граматичкој традицији постоји термин који покрива дати појам. Циљ овога рада је да се представе и систематизују појмови и термини из ове области заступљени у науци о српском језику, пре свега у утицајним граматикама, као и у лингвистичкој науци на српском језику, да се укаже на различитост употребе појединих термина у зависности од теоријско-методолошког приступа и скрене пажња на (не)погодност коришћења одређених термина како би се умањила термилошка неуједначеност итд.

Наиме, у савременој лингвистици проучавање глаголског вида превазилази класичне граматичке описе и разматрања и постаје предмет посебне дисциплине. Лингвистичка дисциплина чији предмет проучавања представљају категорија глаголског вида и њој сродне и с њом повезане граматичке и лексичко-семантичке категорије акционалности, теличности итд. назива се а с п е к т о л о г и ј а. Ипак, монографије, приручника или уџбеника са таквим насловом на српском језику и за српски језик нема.

Генеза термина (г л а г о л с к и) в и д била је веома замршена, као и поимање саме категорије коју именује. Овај појам и термин имао је различите употребе од античког времена до данас – користио се да би именовано временске (темпоралне), обличке (морфолошке) и лексичко-семантичке одлике глаголске лексеме (Новаков 2005: 11; Брлобаш 2007: 22–25; Гојмерац 1980: 9–24), док се у XIX веку није специјализовао, пре свега у славистици, да означи граматичку, бинарну морфолошку опозицију свршено : несвршено. Иначе, за утемељење терминологије везане за категорију глаголског вида значајну улогу је имао римски граматичар Донат из IV века, и то тек када је његова граматика била преведена на руски у XVI веку. Мелентије Смотрички је у својој словенској граматици 1619. године употребио његову поделу на *formae perfectae* за примарне глаголе, а *formae frequentativae* и *formae inchoativae* за деривирани и направио одговарајуће калкове. За реч *formae* употребио је реч *вид*,² према грчком термину *εἶδος* 'поглед', који се среће у словенским граматикама у XV и XVI веку, а користио га је Дионизије Трачанин да укаже на морфолошке промене именица и глагола, односно на облике основних и изведених речи (уп. и Еул 2008). Смотрички тако ствара термилошки спој совершенный вид за примарне глаголе. Заслугом Николаја Ивановича Греча, који је видом именовано околности радње и први описао словенске видске опозиције, ова категорија се приближила свом данашњем поимању.

Термин латинског порекла а с п е к т (*aspectus* 'поглед') у овој области представља француски калк руског термина вид, који је преводом руске Гречове граматике ушао 30-их година XIX века. Термин се из француске граматике

² У истом веку овај се термин среће и код Јурија Крижанића (Војводић 2001: 44).

проширио у енглеску и даље у друге светске језике, како наводе проучаваоци ове граматичке категорије. У србистици термини глаголски вид и аспект функционишу као синоними, што важи и за именовања чланова видске опозиције свршено / перфективно и несвршено / имперфективно.³

Семантичке класе глагола попут ингресивних, дуративних и сл. први је издвојио и почео разликовати Востоков 1831. године и назвао их подвидом. Средином XIX века долази до постепеног одвајања граматичког од семантичког садржаја категорија вид и подвид стварањем новог назива *акционарт*⁴ за другу поменути категорију, тј. начин радње. Мешању назива категорија вида и подвидова, односно аспекта и акционсарта допринели су Грим, у преводу Вукове граматике, Штрајберг, Миклошич и Лескин, а разграничење долази са Агрелом (1908) и његовом студијом о пољским глаголима (Гојмерац 1980: 12–14; Новак Милић 2010: 130; Новаков 2005: 11–12). У србистици је код Белића, Стевановића и њихових следбеника био раширен назив видски лик, ређе подвид или субаспект (Станојчић–Поповић 2011). Последње деценије, преко славистичких студија, за ову категорију се шири термин *акционалност* (Поповић Људ. 2008: 155; Мразовић–Букадиновић 2009; Ивановић 2012; Пипер–Клајн 2014), који је посебно образложила у својој тези о контрастирању српског и украјинског Милена Ивановић. Поред термина акционсарт (старијег), срећу се за ову категорију у граматичкој литератури на српском језику и термини и термиолошке синтагме под утицајем аспектолошких учења развијених на Западу у оквиру генеративне граматике и типолошких проучавања језика, нарочито у контрастивним студијама или преводима. Тако, бележимо врста *акције* (Грубор 1953), тип глаголске ситуације (Новаков 2005), евентуалност (Станојевић–Ашић 2008).⁵

³ На основу *Речника словенске лингвистичке терминологије* (Једличка 1977: 264–265) видимо да и у већини словенских језика постоји конкуренција између домаће синтагме и латинског термина: чешки, словачки: *aspekt, slovesný vid*; пољски: *aspekt, postać*; лужички: *aspekt, słowjesny wid*; руски: *вид глагола / глагольный вид*; украјински: *дієслівний вид*; белоруски: *від (трыванне) дзеяслова*; бугарски: *вид на глагола, аспект*; македонски: *глаголски вид, аспекти*; српск(охрватск)и: *аспек(а)т, [глаголски] вид*; словеначки: *glagolski vid, aspekt*; енглески: *[verbal] aspect*; француски: *aspect verbal*; немачки: *Aspekt*.

⁴ Руски: *способ глагольного действия (совершаемость)*; чешки: *způsob (druh) slovesného děje*; словачки: *spôsob (druh) slovesného deja*; пољски: *rodzaj czynności*; горњолужички: *wašnje čina, kajkosć jednanja*; доњолужички: *kakosć syna*; украјински: *спосіб (вид), [дієслівної] дії*; белоруски: *спосаб дзеяслоўнага дзеяння*; бугарски: *начин на действието*; македонски: *видски лик*; српск(охрватск)и: *глаголски лик, Aktionsart*; словеначки: *vrsta glagolskega dejanja*; енглески: *aktionsart*; француски: *modalité de l'action, aktionsart*; немачки: *Aktionsart* (Једличка 1977: 262–263).

⁵ За ову категорију, како је забележено, не би било неочекивано наћи ни на преведене термиолошке синтагме: *лексички аспект, ситуациони аспект*, које користе, рецимо,

У традиционалним, а и у осавремењеним славистичким приступима, као и у романским, германским и другим лингвистичким традицијама до 70-их година XX века, вид је био везиван за глагол. Међутим, под утицајем генеративне граматике схватање вида превазилази оквире морфологије глагола и проширује се на предикат и његове аргументе, а то нарочито долази до изражаја у Веркиловом приступу (Веркил 1972; Веркил 1993). За овакво схватање, по коме се видске карактеристике изражавају и другим језичким средствима (осим морфемама), изван глаголске лексеме, на нивоу реченице, у литератури се, осим назива аспект (као Комри 1976; Дал 1985; Смит 1991 итд.), среће и термин а с п е к т у а л н о с т⁶ (Веркил 1993). С друге стране, у новије време је тенденција у лингвистици да се глаголски вид и акционалност обухвате термином аспектвалност као хиперонимом (уп. Брлобаш 2007: 35).

Слично схватање као у генеративној граматичкој налазимо у славистици у теоријско-методолошким оквирима функционалне граматике. Према томе, сва граматичка и лексичко-семантичка језичка средства којима се изражава унутрашње време радње чине функционално-семантичко поље аспектвалности (Војводић 2001; Бондарко 1987; Бондарко 1990; Бондарко 1999).

Опет се враћамо термину аспект, који је најразумљивији у овој дисциплини. Дакле, у неким лингвистичким традицијама аспект је синоним за глаголски вид (као у словенским), у неким се аспект односи на начин вршења глаголске радње – семантичке класе глагола, лексички аспект или акционсарт/акционалност, у неким он представља хипероним за глаголски вид и акционалност, док у неким именује исказивање видских информација на било ком нивоу језичке структуре и одговара термину аспектвалност.

Категорија т е л и ч н о с т и (грч. *τέλος*, „циљ“, „крај“) представља лексичко својство глагола да се ситуације представе као оне које имају или немају природан, инхерентни крај: *Најправила је колач за суишрашње дружење : Правила је колаче док деије није дошло из школе, ња је насипавила кад је оишишло да се игра* (уп. Комри 1976: 45; Станојевић 2012: 143). Опозиција телично : ателично спада у област аспектвалности. Овај термин се у *Синтакси савременог српског језика* (Пипер и др. 2005) користи за семантичку категорију циља, тј. ситуације чије се остварење жели или намерава постићи, а не као глаголско својство које спада у аспектвалност. Као и код других

Б. Комри, К. Смит, аспектвална класа – Вендлер, аспектвални карактер – Лајонс, предикациони / унутрашњи аспект – О. Борик, Б. Арсенијевић (2006). У кроатистици је исто видљива неуједначеност: начин вршења глаголске радње (Гојмерац 1980; Барић и др. 1997), глаголско-видска значења (Силић–Прањковић 2005). Како предлаже Новак Милић (2010: 132), могу се узети у обзир, уместо врста радње: тип радње, околности радње или пак околност.

⁶ У кроатистици се Новак Милић (2010: 31) опредељује за термин а с п е к т н о с т.

аспектолошких категорија, не постоје слагања у вези са схватањем теличности и њеним испољавањем, ни терминима за њено именовање, па се наилази на термине квантификација (Крифка), терминативни : дуративни глаголи (Веркил) итд.

У описима граматичке структуре српског језика глаголском виду или аспекту се углавном прилази као граматичкој, облигаторној и класификационој категорији српског глагола, која се најчешће обрађује у области морфологије, а ређе синтаксе. Подела глагола на свршене (перфективне) и несвршене (имперфективне) изводи се најчешће по критеријуму трајања, а ови глаголи се даље деле на видске ликове (негде подвидове).

У ранијим српским граматикама – код Вука, Даничића, Маретића – нема термиолошке синтагме глаголски вид, већ се говори о подели глагола према трајању радње. Вук Стефановић Караџић (1814: 46–47) у својој *Писменици* издваја: „совершителне, несовершителне и учесћивателне“ глаголе. У Српској граматици уз *Рјечник* Вук (1818: LIII–LIV–LV) опет доноси видску класификацију на: „1) совершителне (*verba perfectiva*) и 2) на глаголе несавршителне (*verba imperfectiva*)“, што понавља и Ђуро Даничић (1850: 39–40) у *Малој српској грамаицици*, само са другим фонетизмом: свршени (*perfectiva*) и несвршени (*imperfectiva*). Категорију глаголског вида Томислав Маретић (1899/1963: 476–483, т. 479–484) у својој граматици смешта у област синтаксе „дијелова говора“. Не именује саму категорију, већ наводи поделу на свршене и трајне глаголе. Даље, његова деоба глагола отвара пут утемељењу видске класификације до данас важеће у већини наших граматика. Наиме, Маретић трајне глаголе класификује на непрекинуте (дуративне) и учестане (итеративне).

У Белићевим студијама користе се термини глаголски вид или аспект, а за чланове видске опозиције, поред ограничени и неограничени, и термини свршени и несвршени и перфективни и имперфективни глаголи или вид (Белић 2000а: 217; Белић 2000б: 331), а за врсте глаголског вида или видске ликове: трајни (дуративни), учестани (итеративни), почетно-свршени, завршно-свршени, тренутни (моментани).

Михаило Стевановић прихвата Белићево схватање вида, као и термине, о чему сведочи класификација глагола према трајању радње, врло концизно изнета и термиолошки неспецификована у морфологији у т. 335 (Стевановић 1986): свршени „могу означавати један тренутак или почетак радње; несвршени могу бити и учестали“; а наводе се и „глаголи који могу имати оба вида“. С друге стране, у *Синтакси* (Стевановић 1989: 534–539) разрађена је врло разграната класификација са бројним видским ликовима: несвршени: а) непрекидно-трајни (дуративни); б) учестали (итеративни); свршени: а) тренутно-свршени; б) почетно-свршени; в) неодређено-свршени; г) завршно-свршени; и двовидски глаголи. Оваква класификација раширена је у школским

граматикама, с тим што неодређеносвршени у граматикама за ниже разреде обично изостају (уп. Станојчић–Поповић 2011: 107–108).⁷

Пажњу заслужује и представљање глаголског вида у *Грамаџици српског језика за сѣранце* ауторки Павице Мразовић и Зоре Вукадиновић, која има два издања (1990. и 2009. године). Књига је настала у оквиру теорије граматике зависности или депенденцијалне граматике, развијене на германском подручју. За нас значајна разлика између ова два издања јесте у томе што се у првом вид обрађује у складу са традиционалним схватањем у србистици, а у другом је примењено разграничење, више од једног века заступљено у германској лингвистичкој средини, на вид (аспект) и акционсарт (овде акционалност). Саме ауторке истичу да је могуће набројати већи број акционалних значења глагола, међу којима су границе флуидне, с обзиром на чињеницу да је реч о лексичко-семантичкој категорији (наводе их двадесетак) (Мразовић–Вукадиновић 2009: 78–80).

Такође, у одељку „Аспекат (глаголски вид)“ (Мразовић–Вукадиновић 2009: 80–92) налазимо разраду ове категорије засновану на комбинацији критеријума дељивости/недељивости радње, целини/структури, тј. целовитости/нецеловитости и извршености/трајања. Стога аутори одбацују термине тренутни/трајни и свршени/несвршени и опредељују се за перфективни и имперфективни.⁸

Иначе, критика термина свршени и несвршени код нас датира од половине XX века. Наиме, студија *Асѣкѣйна значења* Ђуре Грубора (1953) није била прихваћена, а своје место налази тек у библиографији новијих истраживања (уп. нпр. Новаков 2005 итд.). Дефиниције и погледи на перфективност и имперфективност ће се тек од Комрија, као поглед на целину и на структуру, раширити у аспектологији, нарочито западној. Груборова подела по видским значењима и начину вршења глаголске радње је најкомплекснија, но, ако се упореде касније граматике, његове групе глагола спадају у аспектуалност, што запажа и Новаков (2005: 21).

Такође, и прва контрастивна студија о српско-енглеском аспекту 1976. Мидхата Риђановића, на истом схватању, уводи нову терминологију у складу

⁷ У складу са традиционалним приступом глаголски вид је представљен и у Енциклопедијском речнику *Мозаик знања*. Термин аспект се упућује на вид, а под одредницом глаголски вид налазимо термине: несвршени (имперфективни) глаголи или глаголи несвршеног (имперфективног) вида и свршени (перфективни) или глаголи свршеног (перфективног) вида, као и двовидски глаголи. Имперфективни глаголи могу бити дуративни или непрекидно-трајни и учестали или итеративни, а свршени глаголи имају више подвидова: тренутно-свршени, почетно-свршени, ингресивни (свршено-продужни, неодређено свршени), завршно-свршени. Поред тога, помињу се процеси за претварање из једног вида у други: перфектизовање, имперфектизовање.

⁸ У оквиру имперфективности указује се на уобичајеност (хабитуалност): *ѣријатиље љи нам доле сваке вечери* : трајност, у оквиру које се разликује непрогресивност: *деѣе сѣава* и прогресивност: *оѣац ѣише ѣисмо*, у чему се види ослањање на Комријево учење.

са схватањем појма вида као целине и као структуре, и то термин тотивни вид (*totive*) за недељиве радње и нетотивни вид (*non-totive*) за дељиве (Риђановић 1976: 83, 91). Нетотивни вид подразумева даљу поделу на стативни (*stative*) и курзивни (*cursive*), а тотивни на екстензивни (*extensive*), терминативни (*terminative*) и тренутни (*instantaneous*) (према Новаков 2005: 22–23). На њега се у великој мери надовезује 1990. године Борис Хлебец.⁹

У *Синтакси савременога српског језика* (Пипер и др. 2005: 780–783), будући да се она у великој мери темељи на функционално-семантичком приступу, основни појмови везани за глаголски вид изнети су приликом сагледавања односа темпоралности и аспектуалности у простој реченици. Термиолошки, нема одступања од традиционалних назива: свршени (перфективни), несвршени (имперфективни) и двовидски глаголи, а на ова основна видска значења наслањају се подвидска значења, која су лексикализована, као инхоативност, терминативност, или временска значења у систему глаголских облика (дакле, не издваја се категорија акционалности).

У *Нормативној граматици српског језика* (Пипер–Клајн 2014: 175–180) глаголски вид се обрађује у оквиру морфологије. Овде се говори о „облицима свршеног и несвршеног вида“, а користи се термин акционалност за лексичко-граматичку категорију којом се изражава начин представљања глаголске радње. Издвајају се три типа акционалности, са већим бројем подтипова.

Прегледајући *Речник словенске лингвистичке терминологије* (Једличка 1977) и његов регистар за српскохрватски језик, термине које припадају аспектологији налазимо у одељку о врстама речи (5) – у тачкама које се одnose на глагол (6). Даље, табеларно устројено, према језицима, гранају се термини и термиолошке синтагме везане за граматичке и лексичко-синтаксичке категорије и обележја глагола. У област аспектологије спадали би следећи појмови и термини (и термиолошке синтагме): **ток глаголског процеса, збивања** (19: *вишекратности глаголског процеса* 1, вишекратни глаголи 1-1, итератив, итеративни /учестали/ глагол 1-1-1, фреквентативни глагол 1-1-2, дистрибутивни глагол 1-1-3, невишекратни /једнократни/ глагол 1-2; *глаголски лик, Aktionsart* 2: трајни /дуративни/ глагол 2-1; тренутни /моментани/ глагол 2-2; *фазни карактер глаголске ситуације* 3: ингресивни /почетно-свршени/ глагол 3-1; финитивни /завршно-свршени/ глагол 3-2; *дејтерминативни* 4-1, *недејтерминативни* 4-2); **аспект, аспект (глаголски) вид** (20: перфективност, свршеност 1; имперфективност, несвршеност 2; аспектни /видски/ пар 3: перфективни /свршени/ глагол 3-1; имперфективни /несвршени/ глагол 3-2; *видски /асективно/ нејарни глаголи* 4: perfectivum tantum 4-1; imperfectivum tantum 4-2); двовидни глагол (20-5), перфективизација (20-6), имперфекти-

⁹ Кравар (1980) користи термине паратактички и синтактички вид, а Пол-Луј Тома користи термине перфектив и имперфектив (Тома–Анђелковић 1999).

визација (20-7). Овим се терминима могу припојити и глаголски префикс (6-1-11-2-1 у делу о творби) и инхоатив, инхоативни глагол 5-6-10 и фазни глагол 5-6-12-5, који су сврстани међу термине који су повезани са семантичко-синтаксичким конструкцијама. У бити, ово су термини за основне појмове у аспектологији домаће и стране провенијенције заступљени у сербокроастици пре скоро пола века, само што су устројени од лексичко-семантичких ка граматичким, следећи дистинкцију између лексичко-семантичке (ток глаголског процеса) и граматичке категорије аспекта (вида), која у то време није била раширена у србистици, али засигурно јесте у наукама о другим словенским језицима. Првенство је давано страним терминима у циљу интернационализације терминологије.

Важно аспектолошко питање представљају и двовидски глаголи, чији је назив био проблематизован. Белић (2000б: 366), који иначе користи описни назив „глаголи са два вида“, само на једном месту каже да су ово „глаголи без вида“. Тако, назив безвидни предлаже Мирослав Кравар (1980: 10), истичући да је видска супротност код њих неутрализована. Такође, има аутора, као што су Грубор (1953) и Менесланд (2003: 22), који ове глаголе називају неутралним, што оправдавају чињеницом да они немају вид (као класификациону категорију), тј. да су видски непрофилисани ван контекста, у ком се могу појавити или као свршени или као несвршени. Гојмерац (1980) сматра да се називи двовидски и неутрални не могу у потпуности ни прихватити ни одбацити, јер на морфолошком плану нису обележени, а у контексту имају вид. Међутим, називе безвидни и неутрални не сматрамо оправданим, јер се „неутралност“, односно „безвидност“, као уосталом и двовидност, огледа на апстрактном лематском нивоу, а у контексту они изражавају конкретно видско значење. Према нашем мишљењу, термин двовидски сасвим је прикладан да укаже на природу ових глагола: први део сложенице упућује на могућност двојаке употребе неке јединице – са две вредности, а други део сложенице указује на чињеницу да та јединица поседује видске граме: свршеност или несвршеност, од којих се увек једна актуелизује.

Видски (аспектуални) парови представљају битно питање аспектологије. Постоје бројне дефиниције видских парова, које се међусобно разилазе, што је случај и у србистици. У терминологији треба скренути пажњу на разликовање видског пара као целине и парњака као појединачног члана. Глаголи који немају свог видског парњака, тј. наспрам којих не стоји глагол супротнога вида навивају се, ако су свршеног вида – *perfectiva tantum*, а ако су несвршеног – *imperfectiva tantum*. С видским паровима су у тесној вези и перфективизација (префиксацијом, ређе суфиксацијом) и секундарна имперфективизација, где погоднијим сматрамо варијанте творене према перфектив(но) односно имперфектив(но) него често сретане перфективизација и имперфек-

тизација, чија би мотивација била према називима глаголских облика перфекат и имперфекат. Начинима граматичке промене вида сматрају се чиста (граматичка) префиксација и секундарна имперфективизација, а проблем граматичке префиксације представља отворено питање аспектологије (уп. Грицкат 1966–1967; Грицкат 1967; Грицкат 1985–1986; Шарих 2011; Спасов 2001; Дики 2012). Такође, постоје и суплетивни видски парови: *рећи : говориши*, као и они настали променом акцента: *погледајти : погледајши*.

На крају, мишљења смо да за граматичку категорију која се остварује кроз опозицију свршено : несвршено треба тежити очувању назива раширеног у србистичкој традицији глаголски вид, а као његов синоним користити термин латинског порекла аспект, с тим у вези релационе придеве видски и аспекатски (нпр. аспекатска опозиција свршено : несвршено). Такође, и традиција употребе синтагми свршени/несвршени вид или глагол и конвенционалност употребе термина омогућавају њихову употребу без бојазни од погрешне интерпретације и замагљивања прозирности и повезивања са трајањем, на шта је указивано у литератури, те тако нема разлога да се они повуку пред синонимима латинског порекла перфективно/имперфективно (не нарочито пред неадаптираним перфектив/имперфектив или сл. калкираним синтагмама). Када је реч о лексичко-семантичким класама глагола, запажа се да доминирају термини латинског порекла, нарочито у новијим приступима, у којима се оне посматрају као посебна категорија, а не подвид. Домаћи термини почетно-свршени, завршно-свршени итд. заступљени су само у традиционалном приступу. Иако је акционсарт најстарији установљени термин за категорију начина глаголске радње, препоручује се све раширенији термин акционалност. Термин аспектуалност се може разумети као исказивање граматичких видских и лексичко-ситуационих информација на било ком језичком нивоу, укључујући сва средства, у складу са теоријом функционалносемантичких поља, или пак теоријом аспектуалности која долази са Запада. С тим у вези био би придев аспектуални (нпр. аспектуална средства, која подразумевају, осим самог глагола, у коме су садржане видске и акционалне информације, и прилоге, прилошке изразе, различите врсте зависних клауза итд.). За обједињавање свих ових категорија, с обзиром на чињеницу да су предмет проучавања посебне дисциплине – аспектологије, треба употребљавати релациони придев аспектолошки.

ЛИТЕРАТУРА

- Агрел 1908: S. Agrell, *Aspektänderung und Aktionsartbildung beim polnischen Zeitworte: ein Beitrag zum Studium der indogermanischen Präverbia und ihrer Bedeutungsfunktionen*, Lund: Ohlsson.

- Антонић 2006: И. Антонић, О књизи и поводом књиге: Предраг Новаков: Глаголски вид и тип ситуације у енглеском и српском језику: Футура публикације, Нови Сад, 2005, *Јужно-словенски филолог* LXII, 376–390.
- Арсенијевић 2006: В. Arsenijević, *Inner aspect and telicity: The decompositional and the quantificational nature of eventualities at the syntax-semantics interface*, PhD Dissertation, Leiden: Leiden University.
- Барић и др. 1997: Е. Barić, М. Znika, В. Zečević, М. Lončarić, Д. Malić, С. Pavešić, М. Peti, *Hrvatska gramatika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Белић 2000а: А. Белић, *О различитим њињањима савременог језика*, Изабрана дела Александра Белића, том 13, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Белић 2000б: А. Белић, *Историја српског језика*, Изабрана дела Александра Белића, 4, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 327–484.
- Бондарко 1987: А. В. Бондарко и др., Длительност, Таксис, у: *Введение. Аспектуальность. Временная локализованность. Таксис*, отв. ред. А. В. Бондарко, Ленинград: Наука, 98–123, 234–320.
- Бондарко и др. 1990: А. Бондарко и др., *Теория функциональной грамматики: Темпоральность. Модальность*, Ленинград: Наука.
- Бондарко 1999: А. В. Бондарко, *Основы функциональной грамматики: Языковая интерпретация идеи времени*, Санкт-Петербург: Издательство Санкт-Петербургского университета.
- Брлобаш 2007: Ž. Brlobaš, *Glagolski vid u hrvatskim gramatikama do 20. stoljeća*, Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Вендлер 1957: Z. Vendler, Verbs and Times, *The Philosophical Review* 66, 143–160.
- Веркил 1972: Н. J. Verkuyl, *On the Compositional Nature of the Aspects*, Dordrecht: Reidel.
- Веркил 1993: Н. J. Verkuyl, *A Theory of Aspectuality: The Interaction between Temporal and Atemporal Structures*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Војводић 2001: Д. Војводић, О функционалним основама савремене аспектологије, *Славистика* V, 44–55.
- Вук 1814: *Писменица сербскога језика*, по говору простог народа написана Вуком Стефановићем Србијанцем, у Виенни: У печатњи Г. Јоанна Шнирера.
- Вук 1818: *Српски рјечник истолкован њемачким и латинским ријечима*, скупио га и на свијет издао Вук Стефановић, у Бечу: Штампарија јерменског манастира.
- Гојмерац 1980: М. Gojmerac, *Glagolski vid u hrvatskom ili srpskom i njemačkom jeziku*, докторска дисертација у рукопису, Zagreb: Filozofski fakultet.
- Грицкат 1966–1967: И. Грицкат, Префиксација као средство граматичке (чисте) префиксације (начелна разматрања и савремена српскохрватска грађа), *Јужнословенски филолог* XXVII/1–2, 185–221.
- Грицкат 1967: И. Грицкат, Шта даје за проучавање глаголске семантике чиста (граматичка) перфективизација путем префиксације, *Наш језик* XVI/3, 119–126.
- Грицкат 1984–1985: И. Грицкат, Одлике глаголског видског парњаштва као семантички индикатори, *Зборник Мајице српске за филологију и лингвистику* XXVII–XXVIII, 197–203.
- Грубор 1953: Ђ. Грубор, *Асјектна значења*, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Дал 1985: Ö. Dahl, *Tense and Aspect Systems*, Oxford, New York: Basil Blackwell.

- Даничић 1850: Ђ. Даничић, *Мала српска грамаџика*, Беч: Штампарџа Јерменског манастира.
- Дики 2012: S. M. Dickey, Orphan prefixes and grammaticalization of aspect in South Slavic, *Jezi-koslovje* 13/1, 71–105.
- Еул 2009: A. Eul, *Tense, Aspect, Actionsart and Related Areas: Approaches to Analysing the Core meaning of English perfect Verb Form*, Saarbrücken: Südwestdeutscher Verlag für Hochschulschriften.
- Ивановић 2012: М. Д. Ивановић, *Изражавање акционалности у украјинском и српском језику*, докторска дисертација у рукопису, Београд: Филолошки факултет.
- Једличка 1977: А. Jedlička (ur.), *Slovník slovanské lingvistické / Dictionary of Slavonic Linguistic terminology*, I, Prague: Akademia.
- Комри 1976: В. Comrie, *Aspect, An introduction to the study of verbal aspect and related problems*, Cambridge: Cambridge University press.
- Кравар 1980: М. Kravar, Neke suvremene dileme oko glagolskog vida, *Jugoslovenski seminar za strane slaviste* 31, 5–17.
- Маретић 1931/1963: Т. Maretić, *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Zagreb: Matica hrvatska.
- Менесланд 2003: S. Mønnesland, Glagolski vid u hrvatskom jeziku, u: ur. S. Botica (ur.), *Zbornik Zagrebačke slavističke škole 2002*, Zagreb: Filozofski fakultet, 21–31.
- Мозаик знања: А. Песо, Џ. Станојчић (red. i ur.), *Enciklopedijski leksikon Mozaik znanja, Srpsko-hrvatski jezik*, Београд: Interpres, 1972.
- Мразовић–Вукадиновић ¹1990: Р. Mrazović, Z. Vukadinović, *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*, Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića – Novi Sad: Dobra vest.
- Мразовић–Вукадиновић ²2009: Р. Mrazović [u saradnji sa Z. Vukadinović], *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*, Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Новак Милић 2010: Ј. Novak Milić, Što je što u aspektologiji, *Lahor* 10, 125–143.
- Новаков 2005: Р. Novakov, *Glagolski vid i tip glagolske situacije u engleskom i srpskom jeziku*, Novi Sad: Futura publikacije.
- Пипер и др. 2005: П. Пипер, И. Антонић, В. Ружић, С. Танасић, Љ. Поповић, Б. Тошовић, *Синтакса савременог српског језика: њросија реченица*, у ред. М. Ивић, Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига – Нови Сад: Матица српска.
- Пипер–Клајн ²2014: П. Пипер, И. Клајн, *Нормативна грамаџика српског језика*, Нови Сад: Матица српска.
- Поповић Људ. 2008: Људ. Поповић, *Језичка слика стварности. Когнитивни аспекти контрастивне анализе*, Београд: Филолошки факултет.
- Риђановић 1976: М. Riđanović, *A Synchronic Study of Verbal Aspect in English and Serbo-Croatian*, Cambridge: Massachuset–Slavica.
- Силић–Прањковић 2005: Ј. Silić, I. Pranjković, *Gramatika hrvatskoga jezika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Смит 1991: С. Smith, *The Parameter of Aspect*, Dordrecht, Boston, London: Kluwer Academic Publishers.
- Спасов 2002: Љ. Спасов, Да ли префиксите можат да се претставуваат во самостојни лексикографски статии, у: *Дескриптивна лексикографија стандардног језика и њене теоријске основе*, Београд: САНУ, Институт за српски језик САНУ – Нови Сад: Матица српска, 175–183.

- Станојевић–Ашић ²2008: V. Stanojević, T. Ašić, *Semantika i pragmatika glagolskih vremena u francuskom jeziku*, Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet.
- Станојевић 2012: В. Станојевић, Перфективност и теличност у српском са освртом на ситуацију у француском језику, *Научни сасџанак славистиџа у Вукове дане* 41/1, 141–155.
- Станојчић–Поповић ¹³2011: Ж. Станојчић, Љ. Поповић, *Грамаџика срџског језика*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Стевановић ⁵1986: М. Стевановић, *Савремени срџскохрваџски језик, I, Грамаџички сисџеми и књижевнојезичка норма*, Београд: Научна књига.
- Стевановић ⁴1989: М. Стевановић, *Савремени срџскохрваџски језик II, Синџакса*, Београд: Научна књига.
- Тома–Анђелковић 1999: P. L. Thomas, С. Анђелковић, О категорији глаголског вида у српском језику, *Научни сасџанак славистиџа у Вукове дане* 28/2, 141–147.
- Хлебџец 1990: В. Hlebec, *Aspects, Phases and Tenses in English and Serbo-Croatian*, Graz: Grazi-er Linguistische Monographien 8.
- Шарић 2011: Lj. Šarić, Glagolski prefiksi kao perfektivizatori, *Riječ* 5, 7–27.

Марина Л. Спасоевич

ПОНЯТИЈНО-ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКИЙ АППАРАТ ПРИ ИЗУЧЕНИИ ГЛАГОЛЬНОГО ВИДА И РОДСТВЕННЫХ ЯВЛЕНИЙ В СЕРБИСТИКЕ В СВЕТЕ АСПЕКТУАЛЬНОГО ПОДХОДА

Резюме

В науке о сербском языке глагольный вид в грамматиках изучается в основном в рамках традиционного подхода. Однако сопоставительные исследования глагольного вида в сербском и других неславянских и славянских языках – в грамматическом и лексическом аспекте – обусловили многочисленные несовпадения в использовании терминов и понятий и расхождения в их значении, что проистекает из различного понимания самого термина «аспект» и разных теоретико-методологических подходов. Целью работы является систематизация основных понятий и терминов в области аспектологии. Автор стремился указать на полифункциональность употребления терминов в зависимости от теоретико-методологического подхода, а также на (не)желательное использование определенных терминов для того, чтобы уменьшить степень терминологического неединообразия.

Ключевые слова: аспектология, аспект, глагольный вид, акционсарт, акциональность, аспектуальность, видовые пары, перфективизация, имперфективизация, perfectiva tantum, imperfectiva tantum, „теличност“

Употреба основних аспектолошких термина

термини			
аспект	аспект у ужем смислу	глаголски вид	
	акционалност		
	аспект у ширем смислу	глаголски вид + акционалност	аспектуалност
		аспектуалност	

Класификација глагола према аспектолошким категоријама у новијим приступима

несвршени (имперфективни)												свршени (перфективни)											
↑																							
глаголски вид (аспект)																							
акционалност																							
↓																							
инхоативни	ингресивни	финитивни	егресивни	интензивни	еволутивни	терминативни	комплетивни	делимитативни	семелфактивни	итеративни	атенуативни	кумулятивни	дистрибутивни	сативни	тотивни	пунктуелни	мајоративни	деминутивни	аугментативни	трансформативни	креативни	резултни	итд.

Класификација глагола према виду у традиционалним српским граматикама

глаголски вид (аспект)					
несвршени (имперфективни)			свршени (перфективни)		
трајни (дуративни)	учестали (итеративни)	почетно- -свршени	тренутно- -свршени	завршно- -свршени	неодређено- -свршени